

Referat fra koordineringsgruppemøte 30

Helsedirektoratets lokaler, Vitaminveien 4, Storo.
Fysisk og digital deltakelse.

26.02.2025, kl. 10.00-13.00

Til stede:Koordineringsgruppens medlemmer

Ole Berg, Helsedirektoratet (møteleder)

Thea Nørgaard Breili, Helsedirektoratet

Anna Maria Karlsen, NHO Mat og Drikke

Petter Haas Brubakk, NHO Mat og Drikke deltok på sak 06/25

Aina Marie Lien, NorgesGruppen

Ingvill Måkestad Bovim, Rema 1000

Anders Högberg, Orkla ASA

Dorthe Gill Brudvik, COOP

Morten Karlsen, NHO Reiseliv

Kirsti Wettre Brønner, TINE SA

Marte Byfuglien, Mills AS

Trude Nordli, Sjømat Norge

Observatører/eksterne foredragsholdere

Øyvind Haram, Sjømat Norge

Amandine Lamglait-Solberg, Mattilsynet

Jorån Østerholt Dalane, Mattilsynet

Lars Skogstad, Mattilsynet deltok på sak 06/25

Trond Ekorndrud, SSB deltok på sak 07/25

Magne Furuholmen Myhren, SSB deltok på sak 07/25

Marianne Hope Abel, Folkehelseinstituttet

Liv Elin Torheim, Folkehelseinstituttet

Gyrd Omholt Gjevestad, Helse- og omsorgsdepartementet

Bente Øvrebø, Helse- og omsorgsdepartementet

Henriette Øien, Helsedirektoratet

May Cecilie Lossius, Helsedirektoratet

Live Bøe Johannessen, Helsedirektoratet deltok på sak 06/25

Møteleder ønsket velkommen til det 30. møtet i koordineringsgruppen. Alle møtedeltakere presenterte seg og møteleder leste opp den konkurranserettslige erklæringen som gjelder for møter i medhold av intensjonsavtalen. Erklæringen ble signert av møtedeltakerne som var fysisk til stede. Mattilsynet meldte en sak til eventuelt.

Sak 01/25 Helsedirektoratets arbeid inkl. status per innsatsområde

- a. Møteleder orienterte om status for Helsedirektoratets arbeid siden forrige møte. I møtet i næringslivsgruppen på matområdet i mai foreslo helse- og omsorgsminister Jan Christian Vestre å forlenge dagens avtaleperiode med ett år. Det ble gitt samtykke til dette i møtet i næringslivsgruppen. Forlengelse av avtalen må gjøres formelt. Helsedirektoratet har engasjert Kvale advokatfirma DA som bistår med juridiske tjenester i prosessen.

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har gitt Folkehelseinstituttet (FHI) i oppdrag å gjennomføre en evaluering av intensjonsavtalen. FHI orienterte kort om planer for evalueringen. Det planlegges fokus på kvantitativ evaluering ved å se på kostholdsdata, både data fra Utviklingen i norsk kosthold, SSB og Tradesolution om koordineringsgruppen samtykker til å benytte disse dataene til dette formålet. Det er ikke plan om å gjøre analyse av næringsinnhold i matvarer som del av denne evalueringen. Det er mål om å ferdigstille evalueringen i løpet av høsten 2025, slik at denne kan inngå i vurderingen av en eventuell videreføring av et samarbeid med matbransjen etter intensjonsavtalen utløper.

Det ble gitt en kort orientering om jodberikningsprogrammet som ble presentert i forrige møte i koordineringsgruppen. Det planlegges dato for oppstart før sommeren, men det er p.t. ikke satt noen konkret dato. Aktørene får beskjed så snart dato for oppstart er klar.

[Fullversjonen av Utviklingen i norsk kosthold 2025](#) er publisert på nettsidene til Helsedirektoratet.

Helse- og omsorgsministeren offentliggjorde finalistene til intensjonsavtalens utmerkelser i møtet i næringslivsgruppen 9. januar. [Helse- og omsorgsministeren kårer vinnerne på UMAMI 19. mars](#). Finalistene er:

Sunnere produkter

- Fjordland med *Bremykt mykere*
- Norgesmøllene med *Møllerens brødmikser*
- UNIL med *First Price hjerteformede fiskekaker*

Sunnere markedsføring

- Coop med *Alltid 8*
- ISS med *Våre grønne helter*
- REMA 1000 med *Idrettsprofiler på SoMe*

Sekretariatet ønsker alle finalistene lykke til.

Oppfølging og implementering av kostrådene: Det vil bli gjennomført [rådslag for revisjon av retningslinje for spedbarnsernæring 27. februar](#). Retningslinjene vil gjelde for

barn opp til to års alder. Retningslinjen vil bestå av to deler, del en vil omfatte barn 0-12 måneder, del to vil omfatte barn 12-24 måneder.

Vurdering av høringsinnspill til kostrådene. Helsedirektoratet har jobbet med en vurdering av høringsinnspill til utkast til kostråd som er [publisert på helsedirektoratet.no](https://helsedirektoratet.no). Vurderingen er skrevet på samme form som høringsrapporter fra Verdens Helseorganisasjon (WHO). Høringsinnspillene er samlet i tema og det er skrevet en vurdering om innspillene er tatt til følge, delvis tatt til følge eller ikke tatt til følge, og begrunnelse for dette.

Kostrådsartikkelen på Helsenorge.no er oversatt til engelsk, urdu, arabisk, polsk, ukrainsk, somali og samisk. De ulike språkene legges ut fortløpende på helsenorge.no/kostråd.

Vitamin D: Nasjonalt råd for ernæring ønsker en oversikt over hvilke produkter som berikes med vitamin D i dag (og i hvilken mengde), sammenlignet med 2018. Gjerne også historikk over berikningspraksis fra 2018 til i dag, om det er mulig. Koordineringsgruppen ble forespurt om de kan bidra med informasjon om dette. I etterkant av møtet sendes det ut en egen epost om dette. Innsendte data vil kun bli delt med Nasjonalt råd for ernæring og Helsedirektoratet. Det kom spørsmål om dette arbeidet i Nasjonalt råd for ernæring vil bli sett opp mot berikningsmodellen for vitaminer og mineraler. Mattilsynet kommer tilbake til dette i forhold til arbeid i EU om å etablere felles grenser for tilsetninger av vitaminer og mineraler.

b. Status og planer for innsatsområde 1: salt

Helsedirektoratet orienterte om status. Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) fikk i 2021 [i oppdrag av Helsedirektoratet å vurdere nytte og risiko ved å erstatte salt \(natriumklorid\) i mat og drikke med kaliumklorid](#). Prosjektet har vært utsatt i påvente av guidelines for salterstattere fra Verdens helseorganisasjon (WHO). [WHO publiserte sine nye anbefalinger om bruk av salterstattere 27. januar i år](#). WHO anbefaler å bruke salterstattere (kaliumklorid) som husholdningssalt, men ikke i industriell produksjon av mat og heller ikke i natriumholdige varer som soyasaus og fiskesaus (fish sauce) eller som salt brukt i mat på restaurant eller i serveringsbransjen for øvrig. Helsedirektoratet ser det ikke som formålstjenlig å fortsette oppdraget til VKM og har gitt beskjed til VKM om at oppdraget trekkes.

NHO Mat og drikke ønsket en skriftlig begrunnelse for hvorfor oppdraget til VKM er trukket. Bakgrunnen for beslutningen ble gitt i møtet og er noe utdypet over. Dette er også beskrevet på nettsiden for oppdraget på vkm.no. Avgjørelsen om å trekke oppdraget er tatt i samråd med sekretariatet i VKM.

Helsedirektoratet arrangerte, i samarbeid med NHO Mat og Drikke, et vellykket seminar for innsatsområdene 1-3 den 16. januar.

c. **Status og planer for innsatsområde 2 og 3: tilsatt sukker og mettett fett**

NHO Mat og Drikke orienterte om status. Det ble gjennomført et [vellykket seminar for aktørene i innsatsområde 1-3 den 16. januar 2025](#). Seminaret var godt besøkt og det har vært gode tilbakemeldinger på programmet.

Det overordnede formålet med seminaret var å bidra til fortsatt høyt engasjement og motivasjon for folkehelsesamarbeidet gjennom deling av ny kunnskap og erfaringer, samt drøfting av hvordan folkehelsesamarbeidet kunne følges opp best mulig. Det er ingen ny planlagt felles aktivitet for innsatsområdet i nærmeste fremtid.

d. **Status og planer for innsatsområde 3: mettett fett**

Se omtale i sak 01/25 c).

e. **Status og planer for innsatsområde 4:**

Sjømat Norge orienterte om status. Det er planlagt et [#MerAv-seminar på messen UMAMI den 19. mars](#), hvor blant annet helse- og omsorgsminister Jan Christian Vestre kårer vinnerne av intensjonsavtalens utmerkelser 2024. Det er gratis å delta på seminaret.

f. **Status og planer for innsatsområde 5: Påvirkning av forbrukeratferd.**

Helsedirektoratet orienterte om status. Helsedirektoratets planer for kommunikasjon av levevaner i 2025 ble presentert. Det er mål om å samle kommunikasjonsaktivitetene og å kommunisere om endring av levevaner og sunne levevaner i sin helhet. Det planlegges å fokusere på tillit til kunnskap, helsepersonell og unge. For kosthold jobber direktoratet videre med å utvikle den digitale verktøykassen med materiell om kostrådene. [Artikkel om kostrådene på helsenorge tilgjengeliggjøres på ulike språk](#). Det planlegges å utvide universet om kosthold på helsenorge.no og å gjennomføre webinarer rettet mot ulike målgrupper. Det jobbes også med å utvikle en egen matpakkebrosjyre.

Det planlegges et seminar i innsatsområde 5. Det er satt ned en programkomité som består av Helsedirektoratet v/Thea Nørgaard Breili og Ole Berg, REMA 1000 v/Ingvill Måkestad Bovim, NHO Mat og Drikke v/Anna Maria Karlsen, TINE v/Kirsti Wettre Brønner, Sjømat Norge v/Trude Nordli og NHO Service og Handel v/Linda Vist. Det er gjennomført ett møte i programkomiteen med innledende diskusjoner for et seminar. Programkomiteen vil arbeide videre for å avklare innhold, sted og dato for dette seminaret.

Sak 02/25 Sluttrapport for handlingsplan kosthold

Helsedirektoratet v/Henriette Øien presenterte rapporten. Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017-2021), som ble forlenget til 2023, har vært regjeringens andre handlingsplan på kostholdsområdet etter at den første kom ut i 2007. Det overordnede målet i handlingsplanen var å legge til rette for et sunt og variert kosthold i hele befolkningen uavhengig av kjønn, alder, geografi, sosioøkonomisk status, kulturell bakgrunn, funksjonsevne, religion og livssyn. På oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet har [Helsedirektoratet utarbeidet en sluttrapport](#) med vurdering av måloppnåelse av de

kvantitative målene i planen, og en vurdering av måloppnåelse av delmålene knyttet opp til sentrale tema og målgrupper i befolkningen.

Direktoratet har sett på hva som er oppnådd i perioden sett opp mot målene i handlingsplanen, blant annet ved bruk av tall i Utviklingen i norsk kosthold. Forbruket av grønnsaker er lite endret siden 2015, mens forbruket av frukt og bær og fisk og sjømat går i feil retning. Kostens innhold av mettet fett er også langt fra målet, mens innholdet av tilsatt sukker er nærmere målet.

I sluttrapporten har direktoratet gått gjennom alle tiltakene og sett på hva som er gjort, hva pågår, og hvilke er ikke gjennomført. Det er få tiltak som ikke er påbegynt. Anbefalingene i sluttrapporten er basert på flere andre bakgrunnsdokumenter: [midtveisevaluering av handlingsplanen gjennomført av FHI](#), [Food-EPI rapporten](#), [WHO's best buys](#), Folkehelsemeldingen og [Marmotrapporten om sosial ulikhet i helse i Norge](#), og rapport fra [ekspertgruppen for effektive kostholdstiltak](#).

Helsedirektoratet anbefaler ni prioriterte satsninger i sluttrapporten, men det betyr ikke at andre tiltak ikke bør bli arbeidet med. Her er de ni prioriterte anbefalingene:

1. Helsebegrunnet sukkeravgift og sunn skatteveksling
2. Forbud mot markedsføring av usunn mat og drikke mot barn og unge
3. Forbud mot salg av brus og energidrikk i kantiner i ungdomsskolen og videregående skole parallelt med styrking av elevers tilgang til kaldt og godt drikkevann, utover muligheten til å fylle vannflasker fra vannkraner på toalett
4. Innføring av gratis skolemåltid, og minimum gratis skolefrukt i første omgang
5. Målrettede tiltak for at flere lærere som underviser i mat- og helsefaget får formell kompetanse i faget
6. Juridiske og økonomiske virkemidler for å sørge for nødvendig tilgang til ernæringskompetanse i kommuner og fylker og overfor nøkkelgrupper innen oppvekst, kantiner og serveringssteder og i helse og omsorgstjenesten
7. Innføre målrettede tiltak for økt kunnskap og kompetanse om ernæring og helse i alle deler av helse- og omsorgstjenesten
8. Beskytte, fremme og støtte amming, i tråd med anbefalte råd, herunder arbeide for at helsestasjoner i flere kommuner blir godkjent som Ammekyndig helsestasjon
9. Informasjon og kampanjearbeid som understøtter de anbefalte tiltakene

Sjømat Norge støtter tiltakene og håper arbeidet blir tatt på alvor. HOD vurderer hvordan kostholdsområdet skal følges opp videre, og om det ev. skal utarbeidet en ny strategi/handlingsplan. For tiden er det imidlertid andre saker som prioriteres i departementet.

Sak 03/25 Nye nøkkelhullstall

Helsedirektoratet har anskaffet nye tall for nøkkelhullet fra NielsenIQ. Tidligere har det, i nasjonal handlingsplan for et sunnere kosthold, vært mål om å øke antall unike nøkkelhullprodukt i handelen.

I intensjonsavtalen er det mål om å øke omsetning av nøkkelhullprodukter. Utgangspunkt for målet var at andel nøkkelhullprodukter målt i verdi var 18,8 % i 2019, med mål om å øke denne til 21 % innen utgangen av 2025. Oppdaterte tall ble presentert i møtet. NielsenIQ har hatt en teknisk regnefeil som har påvirket tallene for 2021 og 2022. Denne feilen er nå rettet og de oppdaterte tallene stemmer med dette bedre overens med aktørenes egne tall. Andel nøkkelhullprodukter målt i verdi var 22,9 % i 2023, noe som er godt innenfor målet i intensjonsavtalen om en verdiandel på 21 %.

Antall nøkkelhullprodukter har, ifølge NielsenIQ, økt fra 1482 produkter i 2022 til 1999 produkter i 2023. Helsedirektoratet stilte spørsmål til om økningen i antall produkter fra 2022 til 2023 kan være reell da det er en veldig stor økning, eller om dette også kan være et resultat av feilen hos NielsenIQ? Det var enighet blant aktørene at det ikke har vært en økning i antall nøkkelhullprodukter på 30% fra 2022-2023. Det er sannsynlig at antall produkter i 2021 og 2022 ikke var så lave som tallene viser.

Det ble presisert at det er viktig at riktige tall brukes i evalueringen av avtalen.

Sak 04/25 Status for arbeidet om markedsføring av usunn mat og drikke rettet mot barn og unge og aldersgrense for energidrikk

HOD informerte om status. Forslaget om markedsføringsforbud har vært på høring. Det kom ca. 150 høringsinnspill. Alle innspill vurderes, både konkrete og mer overordnede innspill. Det er plan om å innføre forskriften før sommeren. Helsedirektoratet har fått et oppdrag om å lage et rundskriv/veileder til forskriften.

Forslag om aldersgrense for energidrikk sendes på høring når det er klart. Det er ikke satt noen dato for dette.

Sak 05/25 SSBs utvikling av ny kostholdsstatistikk, fokus på maskinlæring

SSB v/Trond Ekorud og Magne Furuholmen Myhren orienterte om status for kostholdsstatistikken. SSB arbeider med tilrettelegging og sammenstilling av de ulike datakildene for perioden 2019-2023. Kvalitetskontroll av de mest solgte varene prioriteres siden disse har størst påvirkning på sluttresultatene (både mengde solgt og næringsinnhold).

Publisering av ny kostholdsstatistikk er satt til 5. mai og vil inneholde tall for perioden 2019-2023. Publiseringen vil også inneholde en oppdatering av tallene fra 2018-årgangen.

Bruk av maskinlæring for å finne manglende verdier i kostholdsstatistikken. I arbeidet med utvikling av ny kostholdsstatistikk har det vært en utfordring at man mangler energi og næringsinnhold for et stort antall mindre solgte varer. Vanlige imputeringsmetoder som gjennomsnitt og median fanger ikke variasjon innad i gruppene. I samarbeid med Norsk Regnesentral har SSB utviklet en ny metode som inkluderer maskinlæring for å finne manglende verdier. SSB er ikke kjent med at det er blitt gjort noe lignende i andre land.

Modellen/maskinen trenes til å lære ulike kjennetegn (tokens) som kan si noe om næringsinnhold i en matvare. En stor andel treningsdata analyseres av maskinen og resultatene sammenlignes med en testgruppe hvor vi kjenner til næringsinnholdet, for å se hvor treffsikker modellen er. Metoden tar hensyn til til noe variasjon innad i varegrupper. Den er ikke perfekt, men er bedre enn andre metoder for å finne manglende verdier (imputeringsmetoder). Modellen/maskinen brukes for å fylle ut manglende verdier hos mindre solgte varer for å kunne lage statistikk. Det ble vist en demonstrasjon av modellen.

Det ble takket for god presentasjon.

Oppfølgingsak: SSB publiserer ny statistikk for årgangene 2019-2023 den 5. mai. Ny statistikk presenteres i neste møte i koordineringsgruppen.

Sak 06/25 Oppfølging, kommunikasjonsaktiviteter knyttet til kostrådene

Saken er en oppfølging til sak om samfunnsdebatten om kosthold og folkehelsearbeidet fra møtet i næringslivsgruppen i januar 2025. NHO Mat og Drikke ønsket å sette temaet på dagsorden i næringslivsgruppen. I møtet i næringslivsgruppen ba politisk ledelse i helse- og omsorgsdepartementet (HOD) koordineringsgruppen for intensjonsavtalen for et sunnere kosthold om å utarbeide en liste med mulige tiltak, før temaet følges opp i neste møte i næringslivsgruppen.

I møtet i koordineringsgruppen presenterte NHO Mat og Drikke bakgrunn for saken. Møteleder presenterte forslag til hvordan koordineringsgruppen kan svare ut oppdraget fra politisk ledelse i HOD. Koordineringsgruppen må bli enige om felles problemforståelse, hva målet med oppdraget er og videre prosess frem mot neste møte i næringslivsgruppen i mai. Forslag til oppdragsforståelse:

Hva er problemet?

- Formålet til intensjonsavtalen er å bidra til at flere får et kosthold i tråd med kostrådene. Stadig flere utfordrer kostrådene og kunnskapsgrunnlaget til kostrådene, samtidig som utviklingen i kostholdet går i feil retning. Dette er en utfordring for folkehelsen og for å oppnå målene i intensjonsavtalen.

Hva er målet?

- Øke kjennskap og tillit til de nasjonale kostrådene.
- Øke kjennskap til regelverket som skal sikre helsemessig trygg mat og forbrukervern når det gjelder næringsmiddelopplysninger, og hvordan myndighetene jobber med dette.

Veien videre: Det er behov for ytterligere innsats for at kunnskap, kjennskap og tillit til kostrådene skal opprettholdes på et høyt nivå og det er behov for økt innsats for å øke kjennskap til regelverket som skal sikre helsemessig trygg mat og forbrukervern når det gjelder næringsmiddelopplysninger, og hvordan myndighetene jobber med dette. Matbransjen, Mattilsynet og Helsedirektoratet utarbeider forslag til tiltak hver for seg. NHO

Mat og Drikke koordinerer innspillene fra matbransjen. Forslagene presenteres i neste møte i koordineringsgruppen før de sendes til næringslivsgruppen.

Oppfølgingspunkt: Matbransjen, Mattilsynet og Helsedirektoratet skal, hver for seg, utarbeide 3-5 forslag til tiltak om hvordan løfte kjennskap og tillit til kostrådene, og hvordan øke kjennskap til regelverket som skal sikre helsemessig trygg mat og forbrukervern når det gjelder næringsmiddelopplysninger. Forslagene presenteres og drøftes i neste møte i koordineringsgruppen før de sendes til næringslivsgruppen.

Sak 07/25 Presentasjon av nye data fra Tradesolution for salt, sukker og mettet fett

Monitoreringsgruppen i intensjonsavtalen, ved Anders Högberg, presenterte saken.

Tradesolution (TS) eies av dagligvareaktørene og Dagligvareleverandørenes Forening (DLF) og har salgsdata fra kjedenes grossister og fra flere direkteleverandører. Det er mer enn 100 000 aktive produkter i databasen, hvorav mellom 8-12 000 nye varer kommer i salg hvert år. Arbeidet med å se på data fra TS begynte med salt i 2015/2016 hvor bransjestandarden ENVA ble benyttet. Det ble lagt ned et stort arbeid med å koble data varer klassifisert etter ENVA med kategoriene i Saltpartnerskapet. Datakvaliteten fra TS har blitt kontinuerlig forbedret siden oppstarten i 2015/2016 og frem til i dag, og antall produkter som er inkludert i datasettet har økt hvert år. Bransjestandarden ENVA ble lagt ned i 2019, men frem til 2021 har data blitt koblet tilbake til ENVA, slik at data fra 2016-2021 er sammenlignbare.

Fra 2022 har NorgesGruppens interne varegruppestandard NIV blitt benyttet som grunnlag for å koble produkter til intensjonsavtalens mål og kategorier. TS og NorgesGruppen samarbeider for å vedlikeholde denne vareinndelingen. Data fra 2021 og tidligere kan ikke sammenlignes direkte med data fra 2022 og fremover, etter som varegruppestandarden er endret.

For salt følges nå utvikling for 48 kategorier, sammenlignet med 38 kategorier i starten. Mellom 2015 og 2018 ble det funnet at om lag 40 prosent (11 av 27) av matvarekategorier som hadde egne saltmål, hadde klart å oppnå dette. Tilsvarende tall for 2021 var 54 prosent og for 2024 var målet oppnådd for hele 67 prosent av kategoriene. Av de 10 kategoriene som ikke har nådd målet, har 6 redusert saltnivå mellom 2022-2024. Den nye vareinndelingen NIV ser ut til å fungere godt.

For mettet fett er det positive indikasjoner i perioden 2022-2024, men det er relativt små endringer i gjennomsnittlig innhold av mettet fett i perioden. For innhold av sukkerarter spriker resultatene i perioden 2022-2024.

Møteleder spurte om det er ok å bruke data fra tradesolution i evalueringen av intensjonsavtalen. Det ble gitt støtte til dette. Folkehelseinstituttet inviterer til et møte mellom monitoreringsgruppen (Anders Högberg (Orkla) og Aina Lien (NorgesGruppen)) TS og Helsedirektoratet for å se nærmere på TS-dataene og for å gi nærmere informasjon

om hvordan monitoreringen er utviklet over tid samt barrierer og muligheter ift. tolkning av dataene.

Det ble enighet om: At data fra TS kan benyttes i Folkehelseinstituttet sin evaluering av intensjonsavtalen for et sunnere kosthold.

Sak 08/25 Dato og saker for neste møte i koordineringsgruppen

Neste møte i koordineringsgruppen er 7. mai kl. 10-13 i Helsedirektoratets lokaler.

Forslag til saker i neste møte i koordineringsgruppen:

- Helsedirektoratets arbeid inkl. status per innsatsområde
- Oppfølging, kommunikasjonsaktiviteter knyttet til kostrådene
- Status for arbeidet om markedsføring av usunn mat og drikke rettet mot barn og unge og aldersgrense for energidrikk
- Presentasjon av ny kostholdsstatistikk fra SSB
- Matvaretabellen, oppdatering av tall
- Status for Folkehelseinstituttets evaluering av intensjonsavtalen
- Rapport til næringslivsgruppen
- Dato og saker for neste møte i koordineringsgruppen
- Eventuelt

Koordineringsgruppen oppfordres til å sende inn forslag til saker.

Sak 09/25 Eventuelt

- a. Mattilsynet hadde en sak til eventuelt. Mattilsynet ønsket å orientere om at de skal arrangere et fagseminar på UMAMI 2025 den 20. mars kl. 13:00-15:30 med tema: "[Hvordan skal vi møte trusler mot trygg mat?](#)". Aktører fra matbransjen oppfordres til å delta.